

การพัฒนาวิชาชีพครู

พระครูวิทิศานาทร, ดร.*

ผู้ที่ได้ชื่อว่า “ครู” เป็นบุคคลที่สำคัญอย่างยิ่งต่อภารกิจในการพัฒนาเยาวชนของชาติ โดยครูนอกจากจะต้องมีจิตวิญญาณของความเป็นครูแล้ว ครูยังต้องเป็นผู้ทรงความรู้ในเนื้อหาที่ต้องถ่ายทอดสู่ผู้เรียน และครูยังต้องจัดการเรียนการสอนได้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งครูจะต้องพัฒนาศิษย์ให้มีความรู้ การรู้ ครูจึงเป็นผู้กำหนดคุณภาพประชากรในสังคมและคุณภาพประชากรในสังคม คือตัวพยากรณ์ความสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง การศึกษา วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม วิชาชีพครูจึงควรเป็นที่รวมของคนเก่ง คนดี สามารถเป็นต้นแบบทางคุณธรรม จริยธรรม การประพฤติปฏิบัติตน การดำรงชีวิต และการขึ้นนำสังคมไปในทางที่เหมาะสม

จากสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏในปัจจุบัน วิชาชีพครูกลับเป็นวิชาชีพที่คนทั่วไปให้ความสำคัญค่อนข้างน้อย เพราะเป็นวิชาชีพที่รายได้ต่ำ ผู้ประกอบวิชาชีพครูยากจน มีภาระหนี้สินมาก ผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูงและมีฐานะดี ไม่ประสงค์จะให้บุตรหลานของตนศึกษาเพื่อออกไปประกอบวิชาชีพครู เยาวชนที่สำเร็จการศึกษาชั้น ม.๖ ก็ไม่ประสงค์ที่จะสมัครเรียนในสาขาวิชาชีพครู ผู้สมัครเรียนในสาขาครูจึงมักเป็นผู้ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ เมื่อไม่สามารถสอบเข้าเรียนในสาขาวิชาชีพอื่นได้แล้วจึงจะสมัครเรียนเพื่อออกไปเป็นครู

ปัญหาเกี่ยวกับวิชาชีพครูอาจสรุปได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ ดังนี้

ดิเรก พรสีมา (๒๕๕๔, หน้า ๒๓) ได้กล่าวไว้ว่า ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการผลิต เช่น ปัญหาอันเนื่องมาจากตัวป้อนเข้าของกระบวนการ ผลิตครู กระบวนการเรียนการสอนนักศึกษาครู การกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตครู และการควบคุมให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษามีคุณลักษณะตามที่กำหนด เป็นต้น

ปัญหาเกี่ยวกับกระบวนการใช้ครู เช่น ปัญหาเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนด้าน งบประมาณ การบำรุงขวัญกำลังใจครู การติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมของชุมชนในการใช้ครู เป็นต้น

ปัญหาเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อให้การผลิตและการใช้ครูเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ปัญหาความด้อยประสิทธิภาพของผู้บริหาร การขาดระบบการตรวจสอบและประเมินผู้บริหารที่ไม่มีส่วนร่วมในการบริหารงานของท้องถิ่น การขาดแคลนทรัพยากรเพื่อการบริหาร รวมทั้งการขาดสถาบันพัฒนาผู้บริหารระดับมืออาชีพ เป็นต้น

ดังนั้น นโยบายรัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการปฏิรูปครู โดยยกฐานะให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง เป็นนโยบายการศึกษาลำดับต้น เนื่องจาก “ครู” เป็นฟันเฟืองหลักในการขับเคลื่อนนโยบายด้านการศึกษาของประเทศ และนับเป็นผู้มีบทบาทในการสนับสนุน ส่งเสริม และพัฒนา รวมถึงการให้การศึกษาที่มีคุณภาพแก่ผู้เรียน สอนให้ผู้เรียนมีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ใน

* อาจารย์ประจำ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา เชียงใหม่

สังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมและมีสุข ปัจจุบันไทยมีครูทั่วประเทศจำนวน ๖๗๗,๙๕๕ คน เป็นครูในภาครัฐ จำนวน ๕๓๘,๕๖๓ คน และครูภาคเอกชน จำนวน ๑๓๙,๓๙๒ คน โดยมีอัตราส่วนของครู : นักเรียน ในภาพรวมปี ๒๕๕๓ เท่ากับ ๑ : ๑๙ ซึ่งยังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ที่กำหนดไว้ ๑ : ๒๕

แม้ว่าจำนวนครูในภาพรวมดูเหมือนไม่ขาดแคลน แต่เมื่อพิจารณาในรายละเอียดแล้วจะพบว่าจำนวนครูส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่ในโรงเรียนขนาดใหญ่และในเขตเมือง โรงเรียนในชนบทห่างไกลยังประสบปัญหาขาดแคลนครูอยู่มาก อย่างไรก็ตาม ไม่เพียงแต่ปัญหาการขาดแคลนครูที่รบกวนแก้ไข เรายังพบปัญหาในเรื่องการผลิต การพัฒนา การใช้และการธำรงรักษาครูที่สั่งสมมายาวนาน แม้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมมือหาแนวทางแก้ไขมาโดยตลอด ทั้งในส่วนของคุณภาพและมาตรฐานในการผลิตครู หลักสูตรการผลิตและพัฒนาครู ความพร้อมและความเข้มแข็งของสถาบันผลิตครู ปัญหาเงินเดือนและค่าตอบแทนครู วิทยฐานะ ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู เป็นต้น

โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาในการพัฒนาครูหลายหน่วยงาน อาทิ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (สอศ.) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา สคบศ.) สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) ฯลฯ ได้มีความพยายามในการแก้ปัญหาการพัฒนาครูร่วมกัน เนื่องจากที่ผ่านมาหน่วยงานต่างๆ ยังขาดเอกภาพและทิศทางในการพัฒนาครูอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง หลักสูตรการพัฒนาครูยังไม่สอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาตนเองของครู งบประมาณในการพัฒนาครูที่จำกัด การพัฒนาครูในเวลาราชการทำให้ครูต้องละทิ้งการเรียน การสอน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบจำนวนครูที่หน่วยงานต่างๆ ได้พัฒนาแล้ว กับจำนวนครูในภาพรวมทั้งประเทศจำนวนหกแสนกว่าคน ถือว่าเป็นภาระหนักของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ต้องเร่งดำเนินการในการพัฒนาครูให้มีคุณภาพอย่างทั่วถึง เพื่อให้ครูได้มีโอกาสในการเพิ่มพูนความรู้และทักษะทางวิชาชีพขั้นสูงเป็นครูดี ครูเก่ง และเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของประเทศ อันจะส่งผลถึงต่อการยกระดับและพัฒนาคุณภาพผู้เรียนต่อไป

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ได้เตรียมจัดทำยุทธศาสตร์และแผนงานด้านการศึกษารองรับนโยบายการปฏิรูปครู โดยยกฐานะครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งเป็นประเด็นเร่งด่วน โดยกำหนดประเด็นสำคัญได้ ๘ ประเด็น ประกอบด้วย

- ๑) ปฏิรูประบบการผลิตครูให้มีคุณภาพทัดเทียมกับนานาชาติ
- ๒) สร้างแรงจูงใจให้คนเรียนดีและมีคุณธรรมเข้าสู่วิชาชีพครู
- ๓) จัดปัญหาการขาดแคลนครูในสาขาหลัก และจัดให้มีครูดีเพียงพอในทุกห้องเรียน
- ๔) จัดระบบการศึกษาและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง
- ๕) ปรับปรุงระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนครู
- ๖) พัฒนาระบบความก้าวหน้าของครู โดยใช้การประเมินเชิงประจักษ์
- ๗) แก้ปัญหานี้สินครู โดยการพักชำระหนี้และปรับโครงสร้างหนี้
- ๘) พัฒนาระบบภูมิสารสนเทศเพื่อใช้ในการกระจายครู

ทั้งนี้ เพื่อหวังผลให้ครูได้รับการพัฒนาต่อยอดในทิศทางที่ควรจะเป็น มีความก้าวหน้าในวิชาชีพอย่างเหมาะสม มีขวัญและกำลังใจในการดำรงอยู่ในวิชาชีพครูอย่างสง่างาม ซึ่งเมื่อครูมีคุณภาพชีวิตที่ดี ย่อมส่งผลให้ครูมีความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงาน ท่วมเทวเวลาในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาวิชาชีพครู ที่จะประสบความสำเร็จได้นั้น ควรมีองค์ประกอบ ๓ ด้าน ดังนี้

๑. การพัฒนาส่วนบุคคล (Personal Development)
๒. การพัฒนาทางวิชาชีพ (Professional Development)
๓. การพัฒนาทางสังคม (Social Development)

การพัฒนาส่วนบุคคลเน้นว่า กิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพครูใดๆ ควรตอบสนองความต้องการส่วนบุคคล (Personal needs) ของครู นั่นหมายความว่า เนื้อหาของกิจกรรมต้องเป็นสิ่งที่ครูสนใจ อยากรู้ และเห็นประโยชน์จริงๆ มากกว่าการกำหนดว่า แต่ละเขตพื้นที่ “ต้อง” ส่งครูมาเข้าร่วมโครงการฯ เป็นจำนวนเท่านั้นเท่านั้นคน วัตถุประสงค์ของโครงการฯ จะไม่ประสบความสำเร็จหากครูที่เข้าร่วมโครงการฯ ไม่ได้มีความสนใจหรือความต้องการจริงๆ

การพัฒนาทางวิชาชีพเน้นว่า กิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพครูใดๆ ควรส่งเสริมให้ครูเกิดการเรียนรู้ และพัฒนาการปฏิบัติงานทางวิชาชีพของตนเอง (นั่นคือ การจัดการเรียนการสอน) แนวทางหนึ่งที่เป็นไปได้ก็คือการส่งเสริมให้ครูทำ “วิจัย” ซึ่งจะช่วยให้ครูได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของตนเอง ทั้งความรู้ด้านเนื้อหาที่ตนเองสอน ความรู้เกี่ยวกับนักเรียนของตนเอง ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร (ตัวชี้วัดและมาตรฐานการเรียนรู้) และความรู้อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาทางสังคม กิจกรรมการพัฒนาวิชาชีพครูใดๆ ควรส่งเสริมให้ครูได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องที่เกี่ยวกับวิชาชีพของตนเอง (นั่นคือ การจัดการเรียนการสอน) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้นี้จะทำให้ครูได้แนวคิดใหม่ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาการปฏิบัติงานของตนเองจากเพื่อนร่วมอาชีพ

จากสาระสำคัญของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๔๒ ได้บัญญัติไว้ว่า “ให้กระทรวงศึกษาส่งเสริมให้มีระบบการผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยการกำกับและประสานงานให้สถาบันที่ผลิตครูและพัฒนาครูคณาจารย์รวมทั้งบุคลากรทางการศึกษาให้มีความพร้อมและมีความเข้มแข็งในการเตรียมบุคลากรใหม่และพัฒนาบุคลากรประจำการอย่างต่อเนื่อง ...” ดังนั้นภายใต้ความมุ่งหวังที่จะให้การศึกษาเป็นกลไกการพัฒนาคุณภาพคนของประเทศเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาขีดความสามารถของประเทศ เสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและการแข่งขัน รวมทั้งความก้าวหน้าและมั่นคงทางเศรษฐกิจในประชาคมโลกบนฐานแห่งความเป็นไทย “ครู” เป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะทำให้การศึกษาเป็นกลไกนำไปสู่คุณภาพคนของประเทศได้ ดังนั้นปัญหาเกี่ยวกับ “ครู” และ “วิชาชีพครู” จำเป็นที่จะต้องเร่งดำเนินการปรับปรุง แก้ไขพัฒนาโดยเร่งด่วนเพื่อให้การศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพ “ครู” ได้ สมตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ ความต้องการจำเป็นจึงต้องสมควรที่จะสร้างสรรค์ “ครูรุ่นใหม่” ที่ยอมรับและสามารถแสดงพันธกิจและทิศทางของตนเองได้อย่างเต็มที่และสมบทบาท ด้วยคุณลักษณะครูที่มีมาตรฐาน และนั่นคือการสร้างสรรค์คุณลักษณะครูรุ่นใหม่ที่เป็นมืออาชีพและสร้างสรรค์หลักสูตรครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ที่มีเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้และการฝึกหัดที่เข้มข้นมีประสิทธิภาพ รัฐและองค์กรจะต้องมีระบบการกำหนดคุณลักษณะครูรุ่นใหม่ มีหลักสูตรครุศาสตร์หรือศึกษาศาสตร์ที่มีคุณภาพโดยมีสาระและวิธีการพัฒนาคุณลักษณะให้ครูรุ่นใหม่ได้ดำรงอยู่ในตำแหน่ง บทบาทหน้าที่ครู พร้อมทั้งจะ

แข่งขันกับวิชาชีพอื่นและเพื่อให้ได้ครุรุ่นใหม่ระดับมืออาชีพอยู่ในสถาบันและสังคมที่ยิ่งใหญ่กว้างไกลอย่างมีเกียรติและได้รับในปัจจุบันและอนาคต

อนึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า การปฏิรูปการศึกษาไม่มีวันสำเร็จถ้าไม่ได้ปฏิรูปครู เพราะครูเป็นกุญแจสำคัญของการนำไปสู่ความสำเร็จในการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ซึ่งเป็นรูปหัวใจในการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้นจึงได้ตระหนักถึงบทบาทสำคัญของการผลิตครู และการพัฒนาครูให้เป็นครูคุณภาพ และเป็นครูมืออาชีพ เป็นครูที่รักของผู้เรียนและพร้อมที่จะเรียนรู้และส่งเสริมชี้แนะให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพและเป็นผู้รักในการเรียนรู้ เป็นครูที่มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูเพื่อยกมาตรฐานวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง เป็นครูมุ่งพัฒนา สามารถประเมินและปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง พร้อมปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูอย่างเคร่งครัด เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนและผู้อื่น มีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการแข่งขันและมีความร่วมมือ มีความเป็นไทยในความเป็นสากล เป็นคนเก่งเป็นคนดี และมีความสุขตั้งนั้น จากสภาพการณ์ ความคาดหวัง และความต้องการพัฒนา จึงมีข้อเสนอเชิงนโยบายภารกิจและทิศทาง ในการปฏิรูปวิชาชีพครู โดย

๑. เพิ่มคุณสมบัติและคุณลักษณะของผู้จะเป็นครูและผู้ที่ได้รับการยกย่องเป็นครูมืออาชีพโดยมีการกำหนดระดับคุณลักษณะครู (NTQ : National Teachers Qualification)

๒. เร่งจัดระบบ กลไก เชื่อมโยง เกื้อหนุนระหว่างระบบการผลิต การพัฒนา การบริหารครู การยกย่องครู มุ่งพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง โดยปรับปรุงหลักสูตรผลิตครูพัฒนาครูและขยายหลักสูตรปริญญาตรี สาขาการศึกษาศาสตร์ เป็น ๕ ปี เพื่อความเข้มข้นของศาสตร์ ศิลปะการสอน และจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู นำไปสู่การปรับโครงสร้างของเงินเดือน ค่าตอบแทนและวิทยฐานะครุรุ่นใหม่

การพัฒนาวิชาชีพครู ทำให้ได้ครูที่เป็นบุคลากรวิชาชีพ ซึ่งทำหน้าที่หลักทั้งทางการเรียนการสอน และการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาของรัฐ และเอกชน โดยมีองค์ประกอบคุณลักษณะที่เพียบพร้อมในด้านความรู้ในวิทยาการในฐานะครูและพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความสามารถและทักษะในด้านการเรียนการสอนที่สร้างสรรค์การเรียนรู้ สัมกับเป็นบุคลากรในวิชาชีพชั้นสูง มีคุณธรรม จริยธรรม และบุคลิกภาพสมกับความเป็นครู และมีความรู้อย่างลึกซึ้ง กว้างขวางในศาสตร์สาขาที่สอน (Subject Matter) อันนำไปสู่บุคลากรวิชาชีพ ผู้ซึ่งสมควรได้รับใบประกอบวิชาชีพครู ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพที่สภาวิชาชีพครูจะกำหนด การดำเนินการเพื่อยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงและเป็นที่ยอมรับจากสังคมทั่วไป เริ่มต้นตั้งแต่การปรับปรุงระบบการผลิตครูเพื่อให้การผลิตครูสอดคล้องกับสภาพความต้องการ ความจำเป็นทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพโดยการพัฒนาหลักสูตรการผลิตครุรุ่นใหม่ให้เข้มข้นในศาสตร์ที่สอนและหลากหลายในวิธีการสอน ทำให้ได้ครูที่มีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลต่อนักเรียน สังคม และประเทศชาติสืบไป